

Студент 1 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

КОНКУРЕНЦІЯ ТА ЇЇ СУТНІСТЬ. КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ УКРАЇНИ НА РІВНІ СВІТОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Анотація. Розглянуто сутність конкуренції та її значення. Проаналізовано стан, основні засади та особливості конкурентоспроможності України. Розглянуто місце України у світовій системі конкурентоспроможності, основні проблеми конкурентоспроможності національної економіки та розглянуто найефективніші шляхи їх подолання.

Аннотация. Рассмотрены сущность конкуренции и ее значение. Проанализированы состояние, основные принципы и особенности конкурентоспособности Украины. Рассмотрены место Украины в мировой системе конкурентоспособности, основные проблемы конкурентоспособности национальной экономики и наиболее эффективные пути их решения.

Annotation. The article deals with the essence of competition and covers its significance. The state, the basic principles and characteristics of the competitiveness of Ukraine have analyzed. The place of Ukraine in the world system of competitiveness is studied. The major problems of competitiveness of the national economy are considered and the most effective ways to solve them are offered.

Ключові слова: конкурентоспроможність, конкуренція, національна економіка.

Необхідною умовою функціонування механізму ринкової економіки є конкуренція, яка також є основою розвитку економічної системи. На сучасному етапі розвитку людства великого значення набуває посилення конкуренції країн на світових ринках. В Україні необхідною запорукою економічного розвитку є розробка напрямів підвищення конкурентоспроможності на світовій арені. Загалом, зростання конкурентоспроможності економіки та перехід на нову сходинку економічного розвитку є головними завданнями державної економічної політики. Саме тому дослідження конкурентоспроможності національної економіки у наш час є актуальним.

Серед робіт, що стосуються теми конкуренції та конкурентоспроможності варто, звернути увагу на праці П. Хайне, М. Портера, І. Багрової, М. Гальвановського, Н. Гражевської, Ю. Полунаєва та І. Трофімової. В економічній науці проблеми національної конкурентоспроможності є одними з центральних, тому, розглядаючи конкурентоспроможність України, слід згадати, у першу чергу, праці В. Базилевича, І. Крючкова, С. Хамінча, В. Юзби, Ю. Уманців, Д. Лук'яненка, В. Будкіна та ін. Ці наукові дослідження торкаються питань з'ясування сутності конкурентоспроможності національної економіки, визначення напрямів посилення конкурентних переваг країн, а також оцінки конкурентоспроможності України порівняно з іншими країнами світу.

Метою статті є розкриття сутності поняття "конкуренція", а також аналіз особливостей формування конкурентоспроможності країн світу на міжнародних ринках, оцінка основних проблем конкурентоспроможності України та шляхів їх подолання на сучасному етапі розвитку нашої держави.

Конкуренція є важливим механізмом у великій системі розвитку будь-якої економічної системи. Слід звернути увагу на те, що Закон України "Про захист економічної конкуренції" (2001 рік) визначає конкуренцію як змагання між суб'єктами господарювання з метою здобуття прибутку завдяки власним досягненням, переваг над іншими суб'єктами господарювання, внаслідок чого споживачі мають можливість вибирати між кількома продавцями, а окремий суб'єкт господарювання не може визначати умови обігу товарів на ринку [1]. Щоб краще зрозуміти сутність конкуренції, слід розглянути деякі її визначення, сформульовані відомими авторами. Сучасний американський економіст П. Хайне наголошує: "Конкуренція є прагнення якнайкраще задовольнити критерії доступу до рідких благ". Ф. Найт визначає конкуренцію як ситуацію, в якій конкуруючих одиниць багато й вони незалежні. Але, на погляд автора даної статті, найбільш влучним є визначення, сформульоване М. Портером у своїй книзі "Міжнародна конкуренція". Автор визначає конкуренцію як динамічний процес, безупинно мінливе підґрунтя для появи нових товарів та інноваційних шляхів маркетингу, нових виробничих процесів та ринкових сегментів.

З урахуванням розглянутих визначень поняття "конкуренція" та дотримуючись принципів системності й комплексності формування цього терміна, автор пропонує більш повне і всеохоплююче трактування: конкуренція – процес управління суб'єктом своїми конкурентними перевагами для одержання перемоги або досягнення інших цілей у боротьбі з конкурентами за задоволення об'єктивних або суб'єктивних потреб у рамках законодавства або в природних умовах.

Однією з найважливіших умов зміцнення ролі України у світовому економічному просторі є забезпечення інтенсивного зростання її конкурентоспроможності. За сучасних умов здатність стрімко адаптуватися до умов, які ставить міжнародна конкуренція, є необхідною умовою розвитку кожної національної економіки.

Конкурентоспроможність будь-якої країни ґрунтується на її здатності утримувати стійкі позиції на певних сегментах світового ринку при наявності економічного потенціалу, котрий забезпечує динамічне впровадження

здатність реагувати на зміни світової кон'юнктури, що дає змогу максимально забезпечити реалізацію національних інтересів. Розробка концепції підвищення конкурентоспроможності для української економіки є необхідною умовою виходу з кризового стану та подолання існуючих проблем. Тільки висока конкурентоспроможність економіки як на внутрішньому, так і на світовому ринках здатна закласти надійні підвалини для підвищення рівня життя населення.

Конкурентоспроможність економіки полягає в її здатності займати та утримувати стійкі позиції у певних сегментах ринку саме завдяки:

- потужному економічному потенціалу;
- стабільному зростанню економіки на інноваційних засадах;
- розвиненій системі ринкових інститутів;
- володінню інтелектуальним капіталом та інвестиційними ресурсами;
- гнучкій системі реагування на зміни кон'юнктури в світі [2, с. 11–12].

Конкурентоспроможність національної економіки має певні особливості, оскільки вона базується на об'ємі сировинної бази конкретної території, людському потенціалі, соціальних, культурологічних особливостях певного народу або нації, рівні інвестицій тощо. Досягнути високого рівня конкурентоспроможності національної економіки у переважній більшості випадків неможливо без конкурентного змагання всередині країни. Конкурентоспроможність вимагає від суб'єктів господарювання постійного пошуку нових ідей, розробок, технологій, а від держави – належних умов для економічного зростання.

Важливим є й те, що конкурентоспроможність національної економіки має враховувати соціально-економічну оптимальність, за якої позитивне значення ефективного використання матеріальних, трудових та фінансових ресурсів узгоджується з виконанням програм. Також слід враховувати, що тільки держава несе відповідальність за стан конкурентоспроможності національної економіки. Саме державі відведена провідна роль у визначенні завдань, інструментів та методів економічної політики. Таким чином, можна визначити головні принципи забезпечення високого рівня конкурентоспроможності національної економіки:

- конкурентоспроможність людського капіталу;
- конкурентоспроможність товарів, підприємств, системи регулювання всіх сторін суспільного життя;
- здатність уряду забезпечити стабіль і динамічний розвиток економіки та якісну оцінку конкурентних переваг

країни на світовому рівні [3, с. 18–22].

Перші спроби порівняти конкурентоспроможність і визначити її чинники на міжнародному та національному рівнях було зроблено у 80-х роках ХХ століття. Відтоді відбулися певні зміни та вдосконалення, згідно з якими концепція міжнародної конкурентоспроможності ґрунтується на оцінці й порівнянні національних економік за спеціальним набором характеристик, котрі відображають вплив основних чинників на економічну діяльність на макро- та мікрорівнях. Найбільш впливовими дослідженнями конкурентоспроможності країн є щорічні доповіді – Глобальний звіт про конкурентоспроможність Всесвітнього економічного форуму та Світовий щорічник конкурентоспроможності Міжнародного інституту менеджменту і розвитку у Лозанні [4, с. 19–20].

Світовий щорічник конкурентоспроможності Міжнародного інституту менеджменту і розвитку містить близько 200 різних критеріїв, що є результатом вивчення десятків тисяч статистичних показників. Однак найвпливовішим та загально визаним дослідженням країн є Глобальний звіт про конкурентоспроможність, котрий оприлюднюється за матеріалами широкої програми обстежень країн у рамках Всесвітнього економічного форуму. Необхідно зазначити, що конкурентоспроможність на будь-якому рівні є результатом наявності конкурентних переваг. При цьому найчастіше конкурентна перевага є відносною перевагою ринкового суб'єкта над конкурентами за тими позиціями, які важливі для споживача.

У рейтингу конкурентоспроможності країн на 2010 – 2011 роки, створеному Всесвітнім економічним форумом, Україна опустилася на сім сходинок порівняно з рейтингом 2009 – 2010 років та посіла 89-те місце серед 139 держав, включених до рейтингу. За рівнем освіти та професійної підготовки вона посіла 46-те місце, за розмірами ринку – 38-те місце, за ефективністю ринків праці – 54-те місце. Щодо цих факторів Україна має порівняно непогані результати, але майже останнє місце наша країна посіла за такими факторами, як: макроекономічні умови (123-те місце у рейтингу), ефективність товарних ринків (129-те місце у рейтингу), розвиток фінансового ринку (119-те місце у рейтингу). Також далеко від першого місця Україна знаходиться за таким фактором, як конкурентоспроможність компаній (100-те місце у рейтингу) [2, с. 122].

При розрахунку індексу конкурентоспроможності враховуються дванадцять основних чинників. Таким чином, згідно з даними рейтингу конкурентоспроможності України знизилася саме через неефективність інститутів, проблеми макроекономічного рівня, неефективність товарних та фінансових ринків.

Цілком очевидно, що для підвищення рівня конкурентоспроможності України слід активно впроваджувати інновації, збільшувати частку саме високотехнологічних товарів і послуг у структурі української економіки.

Таким чином, такий аналіз дає змогу визначити проблеми конкурентоспроможності економіки України та стверджувати, що вони зумовлені, у першу чергу, такими чинниками, як:

- відсутність стратегії підвищення конкурентоспроможності економіки та стратегії впровадження інновацій;
- занепад науково-технічного потенціалу;
- відсутність узгодженого механізму впровадження інновацій;
- відсутність достатніх матеріальних ресурсів;
- втрата кваліфікованих робітників;
- відсутність системи заохочень до творчої діяльності.

Щоб підвищити рівень конкурентоспроможності, слід проводити заходи, які головним чином спрямовані на:

- розвиток системи освіти та підготовки кваліфікованих кадрів;
- удосконалення технологій виробництва;
- розвиток нових інформаційних технологій;
- удосконалення інфраструктури сфери виробництва;
- розвиток інфраструктури товарного та фінансового ринків [3, с. 10–11].

Важливо також проаналізувати Індекс економічної свободи, що опублікований американським дослідним центром Heritage Foundation, за яким у 2010 році Україна посіла 39-те місце серед 41 країни Європи і належить до переважно економічно невольних [5]. Експерти зазначають, що в Україні існують проблеми щодо свободи підприємництва, інвестицій, грошових відносин, захисту прав власності та корупції.

Таким чином, конкурентоспроможність країни визначається багатьма чинниками (економічними, соціальними та політичними), інфраструктурою країни, науковим потенціалом, рівнем кваліфікації населення. Основними конкурентними перевагами України є людські ресурси та розробка інноваційних технологій і продуктів. Найголовнішою перевагою України є її ресурсний потенціал, зокрема мінеральні ресурси. Зростання рівня конкурентоспроможності України у світі залежить від рівня конкурентної боротьби між фірмами в межах країни, лібералізації зовнішньоекономічної діяльності, участі України в діяльності міжнародних і європейських організацій, упровадження інновацій задля підвищення конкурентоспроможності вітчизняних товарів на світових ринках.

Наук. керівн. Зайцева І. С.

Література: 1. Про захист економічної конкуренції : Закон України // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 12. – Ст. 64. 2. Лук'яненко Д. Г. Глобальна економічна інтеграція : монографія / Д. Г. Лук'яненко. – К. : ТОВ "Національний підручник", 2008. 3. Скороход І. С. Напрями підвищення конкурентоспроможності України на світових ринках / І. С. Скороход // Волинський національний університет ім. Лесі Українки. – 2011. – № 2. 4. Уманців Ю. М. Економіка України у вимірі глобальної конкурентоспроможності / Ю. М. Уманців. // Конкуренція. Вісник Антимонопольного комітету України. – 2011. – № 1. – С. 19–20. 5. The Global Competitiveness Report 2010 – 2011. World Economic Forum [Electronic resource]. – Access mode : www.weforum.org/docs/WEF_GlobalCompetitivenessReport_2010-11.pdf. 6. Будкін В. С. Ресурсна складова перспективних геоekonomічних позицій пострадянських країн / В. С. Будкін // Геоekonomічні сценарії розвитку і Україна / [М. З. Гуровський, Ю. М. Пахомов, А. С. Філіпенко та ін.]. – К. : ВЦ "Академія", 2010. – 453 с.